

Sankcje UE i erozja fundamentalnych zasad prawnych:

Hüseyin Doğru jest dziennikarzem, którego praca koncentrowała się na politycznie wrażliwych tematach, w tym relacjach z Palestyny i Ukrainy. Jego reportaże i publiczne komentarze przyciągnęły uwagę europejskich władz, a on sam został poddany środkom ograniczającym w ramach systemu sankcji UE, konkretnie **rozporządzenia Rady (UE) 2024/2642**, w wersji zmienionej (w szczególności rozporządzeniem 2025/965 odzwierciedlającym jego wpisanie na listę), dotyczącym działań destabilizujących Unię i jej państwa członkowskie. Warto zauważyć, że pan Doğru **nie został oskarżony o przestępstwo**, ani żaden sąd nie stwierdził, że naruszył prawo krajowe lub międzynarodowe. Sankcje nałożone na niego to środki wykonawcze, przyjęte poza ramami postępowania karnego.

Publicznie przedstawione zarzuty wobec pana Doğru nie dotyczą zachowania przestępczego, lecz oceny jego pracy i wypowiedzi jako rzekomo nieodpowiednich, szkodliwych lub niepożądanych w kontekście celów polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Te oceny nie zostały przetestowane w kontradiktoryjnym procesie sądowym, ani pan Doğru nie miał możliwości wcześniejszego przesłuchania przed niezależnym i bezstronnym trybunałem. Niemniej jednak nałożone sankcje miały natychmiastowe i poważne konsekwencje.

8 stycznia 2026 r. pan Doğru opublikował pilny apel na platformie społecznościowej X, stwierdzając:

„PILNE: Od teraz mam ZERO dostępu do jakichkolwiek pieniędzy. Nie mogę zapewnić jedzenia dla mojej rodziny, w tym 2 noworodków, z powodu sankcji UE. Wcześniej przyznano mi dostęp do 506 € na przetrwanie, które teraz również jest niedostępne. Mój bank je zablokował. UE de facto nałożyła sankcje również na moje dzieci.”

To oświadczenie opisuje sytuację **całkowitego pozbawienia finansowego**, w tym utraty dostępu do środków wcześniej autoryzowanych w ramach wyjątków humanitarnych przeznaczonych na pokrycie podstawowych potrzeb. Według pana Doğru, blokada tych środków przez jego bank pozostawiła go niezdolnym do zakupu jedzenia, pokrycia kosztów mieszkaniowych lub medycznych, czy zaspokojenia podstawowych potrzeb rodziny, w tym dwojga nowonarodzonych dzieci.

Na początku 2026 r. sytuacja pana Doğru pozostaje nierozwiązana. Jego odwołanie od sankcji złożone we wrześniu 2025 r. zostało odrzucone, a dowody przytoczone na uzasadnienie jego wpisanie na listę składają się wyłącznie z jego dziennikarstwa i

publicznych komentarzy. Nie doszło do żadnej derogacji ani humanitarnego uwolnienia środków, co podkreśla trwały i poważny wpływ tych środków.

Kluczowe jest, że całkowity brak dostępu do środków uczynił pana Doğru **niezdolnym do zatrudnienia adwokata**. W rezultacie brakuje mu praktycznych środków na uzyskanie porady prawnej lub dochodzenie sądowej ochrony przed nałożonymi sankcjami. Jest więc poddany surowym środkom ograniczającym, jednocześnie będąc finansowo niezdolnym do kwestionowania ich legalności. Zabezpieczenia formalnie wbudowane w system sankcji UE – zaprojektowane właśnie po to, by zapobiegać takim rezultatom – w tym przypadku nie zadziałały.

Sytuacja pana Doğru stanowi konkretną i pilną ilustrację szerszego problemu prawnego badanego w niniejszym eseju: jak sankcje UE, wdrożone w sposób prowadzący do całkowitego pozbawienia, odmowy obrony prawnej i szkody dla zależnych dzieci, przestają funkcjonować jako legalne środki prewencyjne, a zamiast tego działają jako **kara pozasądowa**, niezgodna z fundamentalnymi zasadami konstytucyjnymi i zobowiązaniami w zakresie praw człowieka.

Poważne pozbawienie materialne i niehumanitarne traktowanie

Podstawową zasadą prawa praw człowieka jest ochrona godności ludzkiej. Środki pozbawiające jednostkę możliwości zaspokojenia podstawowych potrzeb – jedzenia, mieszkania, opieki zdrowotnej i pomocy prawnej – uderzają w sedno tej zasady.

Artykuł 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (EKPC) bezwzględnie zakazuje niehumanitarnego lub poniżającego traktowania. Choć tradycyjnie kojarzony z zatrzymaniem lub przemocą fizyczną, orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka uznaje, że **pozbawienie materialne narzucone przez państwo**, gdy jest wystarczająco poważne i przewidywalne, może osiągnąć próg artykułu 3. Całkowite zamrożenie aktywów, pozostawiające jednostkę bez dostępu do pieniędzy, tworzy warunki niezgodne z godnością ludzką, zwłaszcza gdy pozbawienie jest przedłużone i nieuniknione.

Te obawy nasilają się, gdy sankcje w przewidywalny sposób dotyczą **zależnych dzieci**. Prawo międzynarodowe, w tym Konwencja o Prawach Dziecka, wymaga, by najlepszego interesu dziecka był głównym uwzględnieniem we wszystkich działaniach państwa. Sankcje pozbawiające dzieci jedzenia, schronienia lub opieki medycznej – nawet pośrednio – stanowią formę kary zbiorowej. Takie rezultaty nie są ani przypadkowe, ani nieprzewidywalne, dlatego angażują odpowiedzialność organów nakładających sankcje.

Zabezpieczenia prawne wbudowane w system sankcji UE

Ważne jest, że niezgodność z prawem całkowitego pozbawienia nie jest jedynie kwestią zewnętrznej krytyki praw człowieka; jest wyraźnie uznana w **samym systemie sankcji UE**. Regulacje UE dotyczące zamrożenia aktywów rutynowo zawierają wiążące zabezpieczenia pozwalające na dostęp do środków na:

- **Podstawowe potrzeby**, w tym jedzenie, czynsz, media, leczenie medyczne i opiekę nad dziećmi; oraz
- **Rozsądne opłaty zawodowe**, w tym wydatki związane z usługami prawnymi.

Te wyjątki nie są dyskrejonalnymi gestami humanitarnymi, lecz **wymogami prawnymi**, odzwierciedlającymi zobowiązania UE wynikające z Karty Praw Podstawowych, EKPC oraz ogólnych zasad prawa UE, takich jak proporcjonalność i skuteczna ochrona sądowa. Ich włączenie stanowi wyraźne uznanie, że sankcje nie mogą redukować jednostek do nędzy ani utrudniać ich zdolności do obrony.

Niepowodzenie zabezpieczeń i niezgodność z prawem całkowitego pozbawienia

Gdy, mimo tych zabezpieczeń, osoba objęta sankcjami pozostaje z **zerowym dostępem do środków**, w tym wcześniej autoryzowanych świadczeń na utrzymanie, sankcje nie są już stosowane legalnie. Taka sytuacja stanowi **naruszenie samego rozporządzenia o sankcjach**, a nie jedynie niefortunny wynik administracyjny.

Jeśli instytucje finansowe lub władze krajowe blokują dostęp do zwolnionych środków, wynikające pozbawienie jest prawnie przypisywane państwu i porządkowi prawnemu UE. Odmowa dostępu do środków na **usługi prawne** jest szczególnie poważna: prawo do skutecznego środka odwoławczego na mocy artykułu 47 Karty UE wymaga nie tylko formalnego dostępu do sądów, lecz **praktycznej zdolności do korzystania z tego prawa**. System uniemożliwiający jednostce opłacenie adwokata czyni jakąkolwiek wyzwanie środków bezsensownym i przekształca przegląd sądowy w pustą formalność.

Niepowodzenie zabezpieczeń jest szczególnie poważne, gdy **dotyczy dzieci**. System sankcji nie autoryzuje głodu lub bezdomności nieletnich. Gdy wyjątki zawiodą w takich okolicznościach, środki stają się nie do pogodzenia z zasadą najlepszego interesu dziecka i podstawowymi standardami godności ludzkiej.

Kluczowe jest, że to niepowodzenie pozbawia sankcje ich deklarowanego **charakteru prewencyjnego**. Środki prewencyjne muszą być ograniczone, skalibrowane i odwracalne. Gdy zabezpieczenia zawiodą, a pozbawienie staje się absolutne, sankcje nabierają charakteru przymuszającego i karnego, funkcjonując jako kary pozasądowe, a nie legalne narzędzia regulacyjne.

Prawo do rzetelnego procesu i skutecznej ochrony sądowej

Rzetelny proces jest filarem demokracji konstytucyjnej. Artykuł 6 EKPC i artykuł 47 Karty UE gwarantują prawo do rzetelnego przesłuchania, prawo do informacji o zarzutach oraz prawo do skutecznego przeglądu sądowego przez niezależny i bezstronny trybunał.

Systemy sankcji UE często nie spełniają tych wymagań. Osoby mogą być wpisane na listę decyzją wykonawczą na podstawie nieujawnionych lub niejasno sformułowanych podstaw,

często opartych na poufnych informacjach wywiadowczych. Sankcje zazwyczaj wchodzą w życie natychmiast, podczas gdy przegląd sądowy – jeśli jest dostępny – następuje dopiero po zadaniu poważnej szkody.

Gdy osoby nie są oskarżone o jakiekolwiek przestępstwo karne i odmawia się im proceduralnych zabezpieczeń związanych z postępowaniem karnym, a jednocześnie poddaje się je konsekwencjom porównywalnym z karami karnymi, sankcje naruszają istotę rzetelnego procesu. Ta struktura „karać najpierw, przeglądać później” jest fundamentalnie niezgodna z praworządnością.

Nullum poena sine lege i problem przewidywalności

Zasada *nullum poena sine lege*, zakotwiczona w artykule 7 EKPC, zakazuje kary bez uprzednio istniejącego prawa i wymaga, by normy prawne były dostępne i przewidywalne. Osoby muszą móc zrozumieć z wyprzedzeniem, jakie zachowanie może narazić je na konsekwencje karne.

Sankcje UE podważają tę zasadę, gdy karzą zachowanie niebędące nielegalnym – takie jak legalna działalność dziennikarska lub polityczna – lub gdy kryteria wpisania na listę są tak niejasne, że osoby nie mogą rozsądnie przewidzieć konsekwencji swoich działań. Chociaż sankcje są formalnie oznaczone jako „prewencyjne”, ich surowość, stygmatyzacja i potencjalnie nieokreślony czas trwania nadają im substancjalny charakter kary.

Zgodnie z zasadami ustanowionymi w sprawie *Kadi v. Komisja*, sądy UE wymagają, by sankcje były poparte dowodami i proporcjonalne do deklarowanego celu. W przypadku pana Doğru, przedstawienie legalnych relacji pro-palestyńskich jako „destabilizujących” (związanych jedynie luźno z szerszymi narracjami geopolitycznymi) budzi poważne obawy co do proporcjonalności.

Klasyfikacja prawna nie może przeważać nad rzeczywistością prawną. Środki funkcjonujące jako kara muszą podlegać ograniczeniom prawnym regulującym karę. Pozwolenie na inaczej oznaczałoby wywrócenie jednej z fundamentalnych ochron przed arbitralną władzą.

Wolność wypowiedzi i pośrednia cenzura

Gdy sankcje są powiązane z pracą dziennikarską lub wyrazem politycznym, powstają dodatkowe naruszenia konstytucyjne. Artykuł 10 EKPC i artykuł 11 Karty UE chronią wolność wypowiedzi, zwłaszcza mowa polityczna i dziennikarstwo, które zajmują uprzywilejowaną pozycję w społeczeństwie demokratycznym.

Działalność dziennikarska cieszy się **wzmocnioną ochroną**, jak odzwierciedla sprawa *Steel and Morris v. Zjednoczone Królestwo*, szczególnie przy relacjach z matters of public interest. Pozbawienie finansowe nałożone dekretem wykonawczym może służyć jako skuteczna forma pośredniej cenzury. W przeciwieństwie do oskarżenia karnego, unika publicznej kontroli i proceduralnych zabezpieczeń, osiągając ten sam efekt uciszenia. Taka ingerencja nie może być uzasadniona, chyba że jest legalna, konieczna i proporcjonalna – kryteria nie

spełnione, gdy sankcje tłumią legalną wypowiedź bez sądowych ustaleń winy i uniemożliwiają dostęp do środków odwoławczych.

Sankcje jako kara pozasądowa

Razem te elementy dowodzą, że pewne systemy sankcji UE funkcjonują jako **kara pozasądowa**. Nakładają poważną i zindywidualizowaną szkodę; opierają się na rzekomych przewinieniach; omijają procedurę karną; i są egzekwowane bez skutecznych zabezpieczeń lub terminowej kontroli sądowej.

Brak etykiety karnej nie neguje ich karnego charakteru. Prawo konstytucyjne i praw człowieka ocenia środki według ich **istoty i efektu**, nie formalnego oznaczenia. Gdy sankcje replikują konsekwencje kar karnych, jednocześnie unikając zabezpieczeń czyniących karę legalną, podważają podział władz i erodują samo praworządność.

Wniosek

Sankcje UE prowadzące do całkowitego pozbawienia finansowego, odmawiające dostępu do prawnie wymaganych wyjątków humanitarnych i obrony prawnej, utrudniające skuteczne środki odwoławcze i w przewidywalny sposób szkodzące zależnym dzieciom naruszają fundamentalne zasady konstytucyjne i prawa człowieka. Mimo formalnego charakteru jako środki prewencyjne, takie sankcje funkcjonują w praktyce jako **kara pozasądowa** – nałożona bez prawa, bez procesu i bez godności. Jeśli Unia Europejska ma pozostać wierna swojej fundamentalnej zobowiązaniu wobec praw człowieka i praworządności, systemy sankcji muszą podlegać rygorystycznym ograniczeniom substancjalnym i proceduralnym, zapewniającym, że żadna osoba nie jest karana poza granicami legalnego procesu sądowego.

Bibliografia

- Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej, 2012 O.J. (C 326) 391.
- Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Europejska Konwencja Praw Człowieka), 4 listopada 1950, 213 U.N.T.S. 221.
- Konwencja o Prawach Dziecka, 20 listopada 1989, 1577 U.N.T.S. 3.
- Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. *Kadi i Al Barakaat International Foundation v. Rada i Komisja* (połączone sprawy C-402/05 P i C-415/05 P). Wyrok z 3 września 2008.
- Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej. *Kadi v. Komisja* (sprawa C-584/10 P, C-593/10 P i C-595/10 P). Wyrok z 18 lipca 2013.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka. *Golder v. Zjednoczone Królestwo*. Wyrok z 21 lutego 1975.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka. *Airey v. Irlandia*. Wyrok z 9 października 1979.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka. *Steel and Morris v. Zjednoczone Królestwo*. Wyrok z 15 lutego 2005.
- Europejski Trybunał Praw Człowieka. *M.S.S. v. Belgia i Grecja*. Wyrok z 21 stycznia 2011.

- Europejski Trybunał Praw Człowieka. *Al-Dulimi and Montana Management Inc. v. Szwajcaria*. Wyrok z 21 czerwca 2016.
- Rozporządzenie Rady Unii Europejskiej (UE) nr 2024/2642 dotyczące środków ograniczających w związku z działaniami destabilizującymi Unię i jej państwa członkowskie, w wersji zmienionej (np. 2025/965).
- Komisja Europejska. *Wytyczne dotyczące wdrożenia i oceny środków ograniczających (sankcji) w ramach wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa UE*. Najnowsza skonsolidowana wersja.
- Komitet Praw Człowieka ONZ. *Komentarz ogólny nr 29: Stany wyjątkowe (artykuł 4)*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.11.
- Specjalny Sprawozdawca ONZ ds. promocji i ochrony prawa do wolności opinii i wypowiedzi. *Raport o wpływie sankcji na wolność wypowiedzi*, A/HRC/45/25.
- Besselink, Leonard F. M. "Ochrona praw podstawowych po Lizbonie: Interakcja między Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej a Europejską Konwencją Praw Człowieka." *Common Market Law Review* 49, nr 4 (2012): 1315–1346.
- Eckes, Christina. *EU Counter-Terrorist Sanctions and Fundamental Rights: The Case of Individual Sanctions*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Guild, Elspeth, i Sergio Carrera. "Sankcje i rzetelny proces." *European Law Journal* 16, nr 2 (2010): 157–176.